

**Kuppikivet ja niiden suhde rautakautisiin kalmistoihin ja
historiallisen ajan maisemarakenteisiin neljässä Kaarinan ja
Liedon kylässä**

Arkeologian proseminaariesitelmä

Turun yliopisto

21.11.2013

Hanna Henttinen

Tiivistelmä

Tutkielmassa tarkastellaan kuppikivien etäisyyttä rautakautisiin kalmistoihin sekä kuppikivien suhdetta historiallisissa kartoissa näkyviin maisemarakenteisiin sekä lopuksi pohtia sitä, antavatko näistä tehdyt tulkinnat mitään viitteitä kuppikivien käyttötarkoituksesta. Tärkeänä vertailuaineistona toimii Kaisa Lehtosen vuonna 1996 valmistunut pro gradu -työ. Tutkielman perusteella vaikuttaa siltä, että uusien kohteiden löytymisen myötä kuppikivien keskimääräinen etäisyys on lyhentynyt 10 metrillä ja ne näyttävät säilyttäneen topografisen sijaintinsa suhteessa historiallisten karttojen tekoaikaan. Kylien ja kuppikivien pienen määrän vuoksi on mahdotonta sanoa mitään varmaa kuppikivien käyttötarkoituksesta, mutta aineistosta löytyy eri hypoteeseja tukevia kohteita.

Asiasanat: *Kaarina, kuppikivet, Lieto, rautakausi, spatiaalinen analyysi*

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Tutkimuksen kohteena olevat kylät ja niissä sijaitsevat kuppikivet	3
2.1 Ravattula	4
2.2 Vääntelä	5
2.3 Raukkala	5
2.4 Nautela	6
3. Kuppikivien spatiaalinen analyysi	6
3.1 Kuppikivien etäisyys kalmistoista	6
3.2 Kuppikivet suhteessa historiallisiin karttoihin	10
3.2.1 Ravattula	11
3.2.2 Vääntelä	11
3.2.3 Raukkala	12
3.2.4 Nautela	13
4. Kuppikivien käyttötarkoituksen pohdintaa	13
5. Lopuksi	16
Lähteet	18
Liitteet	22
1. Kuppikivien tiedot	22
2a-2d. Historialliset kartat	23

1. Johdanto

Proseminarityössäni tarkastelen suurimittakaavaisia, 1600–1700-luvulla tehtyjä karttoja aineistonani käyttäen neljän Aurajoen tai sen sivujokien varrella sijaitsevan kylän alueella olevia kuppikiviä, niiden tilallista suhdetta muihin rautakautisiin kiinteisiin muinaisjäännöksiin sekä myöhempään asutukseen. Tarkastelun kohteena ovat kylistä – Ravattula, Vääntelä, Raukkala ja Nautela – ensin mainittu sijaitsee Kaarinan kaupungissa, jälkimmäiset kolme taas Liedon kunnan alueella.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Miten kuppikivet sijoittuvat suhteessa rautakautisiin kalmistoihin?
- Miten kuppikivet sijoittuvat suhteessa historiallisissa kartoissa näkyvään asutukseen ja muihin maisemarakenteisiin?
- Voidaanko tätä kautta ehkä päätellä jotain kuppikivien käyttötarkoituksesta?

Tutkielmani lähtökohtana ja vertailuaineiston lähteenä on Kaisa Lehtosen vuonna 1996 valmistunut pro gradu -työ, jossa hän tarkastelee rautakautista asutuskehitystä, asutuksen rakennetta sekä sen suhdetta historiallisen ajan asutukseen Aurajokilaakson alueella. Vuosina 1998–2002 ”Aurajokilaakson maahan kätketty menneisyys” – hankkeen inventointien myötä löydettiin kuitenkin uusia kohteita, jotka muuttivat jonkin verran alueen rautakautista asutuskuvaa. Lehtonen (1996: 20) toteaa, että ennen vuotta 1990 Aurajokilaaksosta tunnettiin ainoastaan 13 kuppikiveä, kun Lehtosen tehdessä pro graduun niitä oli tiedossa jo 53. Tällä hetkellä tunnettuja kuppikiviä on Turun, Kaarinan ja Liedon alueella yhteensä 68 (Julin 2012: 18-19).

Tieto tunnetuista kuppikivistä on siis muuttuvaa. Lehtonen (2008: 56) toteaa Esihistorian jäljet Kaarinassa –teoksessa, ettei esimerkiksi Kaarinan Ristimäen alueelta tunneta toistaiseksi ainuttakaan kuppikiveä, vaikka mäki on rautakaudella ollut asutuksen ydinaluetta. Kolme vuotta myöhemmin kuva täydentyi tältä osin ennalta tuntemattoman kuppikiven löytyessä tältä samalta alueelta arkeologian oppiaineen opetuskäivauksien yhteydessä (Ruohonen 2011). Toisaalta on muistettava, että emme pysty tavoittamaan kuppikivien käyttöaikaan vallinnutta tilannetta sellaisenaan. Kuten Lehtonen (2008: 56) toteaa, kuppikiviä lienee myös hävitetty kirkon otettua 1200-luvulta lähtien vanhoja pakanallisia uhri- ja kulttipaikkoja haltuunsa.

Koko Aurajokilaakson sijaan tutkimuskohteinani ovat Ravattulan, Vääntelän, Raukkalan ja Nautelan kylät. Kylien valinnassa tärkein kriteeri oli se, että niistä on löydetty uusia kuppikiviä vähintään edellä mainitussa inventointihankkeessa sekä se, että niiden alueelta on saatavilla vanhaa karttamateriaalia. Työn keskeisiä aineistoja ovat historialliset kartat tutkimuksen kohteina olevista kylistä sekä ”Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys” -hankkeen inventointiraportit. Keskeistä tutkimuskirjallisuutta on Lehtosen pro gradun ohella Leena Lehtisen ja Tuija Kirkisen 1998 julkaisema artikkeli ”Kerimäki-Savonlinnan kuppikivien ajoitus karttojen perusteella”, jossa he pyrkivät kartta-aineiston perusteella tarkentamaan kuppikivien ajoitusta alueella, josta ei tunneta kovinkaan paljoa rautakautisia muinaisjäännöksiä. He tulevat siihen lopputulokseen, että alueen kuppikivet ovatkin mitä luultavimmin peräisin historialliselta ajalta (Lehtinen & Kirkinen 1998: 54, 77). Peilasin tekemiäni tulkintoja myös Andres Tvaurin pro gradu -työn tulkintoihin erityisesti kuppikivien käyttötarkoituksen osalta.

Metodina käytän työssäni visuaalista spatiaalista analyysiä, jossa hyödynnän historiallisia karttoja sekä Muinaisjäännösrekisterin ja inventointiraporttien paikkatietoa. Asemoin vanhat kartat käyttäen ArcGis -ohjelmaa ja Teemu Mökkösen (2006: 23-28) kuvailemaa digitaalisten historiallisten karttojen asemointimetodia. Useimmiten tein aluksi summittaisen asemoinnin esimerkiksi joen mutkien perusteella ja etsin sen jälkeen luotettavampia vastinpisteitä historiallisesta kartasta sekä referenssikarttana käyttämästäni Paituli-palvelun peruskartasta. Pyrin pitämään ohjelman ilmoittaman asemoinnin virheen mahdollisimman pienenä. Käyttäminäni vastinpisteinä toimivat esimerkiksi rajat, peltokuviot sekä muuttumattomina pysyneet muuta maastoa korkeampien kohtien rajat. Kuten Mökkönen toteaa, jo kartan asemointi on sen tulkintaa (Mökkönen 2006: 27). Huomasinkin muutamissa kartoissa jo ennen asemointia mielenkiintoisen näköisiä ilmiöitä, jotka saivat selityksensä joko asemoidessani niitä referenssikartan päälle tai tuotuani myöhemmin Muinaisjäännösrekisterin ja inventointien paikkatiedot omina tasoinaan kartalle Map Info -ohjelmassa.

Ohjelmaa käytettäessä tärkeiksi teknisiksi oppaiksi muodostuivat Heli Mikkosen ja Timo Kumpulan ”Opas MapInfo – ohjelman perusteisiin – Geoinformatiikan ja kartogafian perusteet” – opintomoniste sekä Wesa Perttolan ”MapInfon perusteet arkeologeille”, jotka julkaisuajankohdistaan huolimatta vaikuttivat monin paikoin toimivilta vielä uudempaakin ohjelmaversiota käytettäessä.

Muinaisjäännösrekisterin tiedot hain referenssikarttojen lailla Paituli-palvelusta, josta nämä löytyvät omana valmiina karttatasonaan. Karsin tämän muinaisjäännösrekisterin tiedot sisältävän karttatason tietoja kyselytoiminnolla, pyrkimyksenäni saada näkymään vain rautakautiset ja historiallisen ajan muinaisjäännökset. Täydensin Muinaisjäännösrekisterin karttatason tietoja vielä inventointiraporttien tiedoilla eritoten sellaisten kuppikivien ja muiden ajoitukseltaan keskeisten kiinteiden muinaisjäännösten kohdalla, mitkä oli Muinaisjäännösrekisterissä niputettu yhteen muinaisjäännösryhmäksi yhdessä toisten lähellä sijaitsevien kohteiden kanssa. Halusin päästä käsiksi kohteiden mahdollisimman tarkkaan sijaintitietoon, joten muinaisjäännösryhmälle karttatasolla annettu yksi koordinaattipari ei tuntunut riittävältä. Tällöin selvitin kuppikiven koordinaatit inventointiraporteista. Inventointiraporttien sekä muinaisjäännösrekisterin koordinaatit muutin ETRS-TM35FIN -koordinaateiksi Karttapaiikka-internetsovelluksessa. Itse spatiaalinen analyysi tarkoittaa tässä työssä lähinnä päällekkäisten karttatasojen yhteyksien tulkintaa sekä tutkittavien kohteiden etäisyyksien mittausta.

Pyrin historiallisia karttoja käyttäen tavoittamaan myös piirteitä kartoitusajankohtaa edeltävästä ajasta, koska tavoitteena oli kuroa umpeen rautakautisiksi tulkittujen kohteiden ja historiallisten karttojen ajallista etäisyyttä. Mökkönen toteaa, että yhdistämällä vanhimmat saatavilla olevat kartat, niitä iäkkäämmät asutushistorialliset lähteet ja arkeologiset tiedot esihistoriasta ja varhaiskeskiajasta on asutushistoriallista kehitystä mahdollista seurata vanhimpia karttoja vanhempiin aikoihin (Mökkönen 2006: 9). Myös Lehtinen (2005: 81) toteaa karttojen sopivan lähdeaineistona myös kartoitushetkeä vanhempien aikojen tutkimukseen. Tutkimusalueelta tunnetut, erityisesti rautakautiset ja keskiaikaiset muinaisjäännökset kertovat hänen mukaansa siitä, kuinka pitkään aluetta on käytetty. Ne indikoivat alueen hyvää sijaintia sekä soveltuvuutta maatalouden ja karjanhoidon harjoittamiseen. Muita kartoitusajankohtaa vanhemmasta asutuksesta kertovia merkkejä ovat hänen tulkintansa mukaan esimerkiksi alueen nimistöön liittyvät viitteet sekä epäsäännölliset peltolohkot.

2. Tutkimuksen kohteena olevat kylät ja niissä sijaitsevat kuppikivet

Varsinais-Suomea Huurteen (2003: 35) mukaan asuttu ja viljelty koko rautakauden ajan. Asutus pysytteli rannikon läheisyydessä vyöhykkeellä, jonka raja kulki Karjaalta,

Perniön, Muurlan, Perttelin, Paimion, Liedon, Nousiaisten ja Mynämäen kautta Laitilaan. Rautakauden päättyessä alueella on erotettavissa asutustihentymiä Halikonlahden ympäristöstä, Turun seudulta sekä Vakka-Suomesta.

Lehtonen (1996: 46) erottaa Aurajokilaaksosta kuusi asutuskeskittymää, jotka sijaitsevat Aurajoen ja sen lasku-uomien yhtymäkohdissa. Hän toteaa Aurajokilaakson asutuksen pysyneen koko rautakauden suunnilleen samoilla alueilla, vaikka kalmistoja on voinut tulla lisää. Myös kuppikivet ovat levinnältään keskittyneet rautakautisten kalmistojen ja asutuskeskittymien ympäristöön (Lehtonen 1996: 58). Valitsemistani kylistä Lehtonen nostaa tässä yhteydessä esiin Ravattulan ja Nautelan kylät erityisinä kuppikivikeskittyminä.

Valitsemistani kylistä kukin sijaitsee eri asutuskeskittymässä. Ravattula sijaitsee Aurajokisuulta laskien asutuskeskittymistä ensimmäisessä, joka ryhmittyy Jaaninojan molemmin puolin. Vääntelä taas sijaitsee Savijoen lasku-uoman vastarannalla asutuskeskittymistä kolmannessa. Raukkala sijaitsee neljännen, Savijoen ja Hanhiojan ympäristöön sijoitetun asutuskeskittymän liepeillä. Nautela puolestaan edustaa Aurajokisuusta katsottuna etäisintä eli kuudetta asutuskeskittymää Rähälänjojan tienoilla (Lehtonen 1996: 47). Inventointihankkeen myötä löydetystä uusista kohteista huolimatta Lehtosen pro gradu -työssä tehty tulkinta sivujokien risteyskohtiin sijoittuvista asutuskeskittymistä vaikuttaa pitävän edelleen suurelta osin paikkansa (Lehtonen 2009: 197). Tutkimukseni kohteina olevat kuppikivet on esitelty tarkkoine sijaintitietoineen taulukkomuodossa liitteessä 1.

2.1 Ravattula

Ravattulan kylämäki sijaitsee noin kahdeksan kilometrin päässä Aurajokisuusta, joen pohjoisrannalla. Siellä sijaitsee kuusi tämän tutkielman kuppikivistä. Mattilan kuppikivi 1 (muinaisjäännösrekisterin kohdenumero 202010027) sijaitsee peltoalueen keskellä Vanhan Ravattulantien ja Ristimäen välissä. Korkean, tasalakisen ja osittain jäkälöityneen kiven päällä on yhdeksän kuppia. Mattilan kuppikivi 2 (mjrek nro 202010028) sijaitsee peltojen ympäröimällä matalalla mäellä Vanhan Ravattulantien eteläpuolella. Kuppikivessä on vain yksi kuppi. Uutilan kuppikivi (mjrek nro 202010032) sijaitsee hiekkatien mutkassa, jyrkästi nousevan mäen kalliopaljastuman päällä. Kupit sijaitsevat mäen päällä olevan ladon takana, aivan seinän vieressä ja niitä

on 49, joista varmoja 37. Kupit on sijoitettu osittain parijonoon. Keeterinmäen kuppikallio (mjrek nro 202010033) ja Suutelan kuppikivi (mjrek nro 202010033) sijaitsevat lähellä toisiaan Hämeentien ja Turun ohitustien risteyksestä luoteeseen. Keeterinmäen kuppikallion kupit sijaitsevat aivan peltoalueen reunassa, Aurajokeen viettävän peltoniemekkeen lounaaseen laskevassa kalliopinnassa. Kuppeja on yhteensä 42, joista varmoja on 37. Suutelan kuppikivi taas sijaitsee Keeterinmäen kallioalueen lounaisosassa, peltojen väliin työntyvän metsäkielekkeen eteläosassa. Kivessä on 12 kuppia, joista varmoja on 11. Vuonna 2011 Ravattulan Särvän Ristimäestä löydettiin aiemmin tuntematon, löytäjänsä mukaan Wiltsunkiveksi (mjrek nro 1000020321) nimetty kuppikivi, joka sijaitsee Särvän Ristimäen itäpuolelta olevalta pellolta mäen keskiosaan kulkevan metsätien läheisyydessä, noin 20 m etäisyydellä pellosta. Kivi on ympäristössään erottuva yksittäinen, useaan osaan lohkottu tai lohjennut siirtolohkare, jossa on 10 kuppimaista syvennystä (Ruohonen 2011).

2.2. Vääntelä

Vääntelän etäisyys Aurajokisuusta on noin 12 kilometriä ja se sijaitsee joen pohjoisrannalla lähellä Vääntelänkoskea. Vääntelän kylän alueelta tunnetaan kaksi kuppikiveä. Uotilan kuppikallio (mjrek nro 423010058) sijaitsee peltoalueen keskellä, lähellä Aurajoen rantatörmää. Kuppeja, joista osa on tiheänä rykelmänä ja osa rivissä, on kalliossa mahdollisesti jopa 75, näistä varmoja kuitenkin 57 kappaletta. Vanha-Jaakkolan kuppikallio (mjrek nro 1000011422) taas sijaitsee pienellä kivikkoisella saarekkeella Aurajokeen viettävän pellon reunassa. Siihen on hakattu kuusi kuppia, jotka ovat rivissä parittain.

2.3. Raukkala

Raukkalan kylä sijaitsee noin 17 kilometrin etäisyydellä Aurajokisuusta, sen Savijokimaisen sivujoen etelärannalla. Raukkalasta tunnettiin ennen inventointia kolmen viikinkiaikaisen rannerenkaan muodostama kätkölöytö, muttei kiinteästä asutuksesta kertovia merkkejä (Lehtonen 2009: 195). Keisvuoren kuppikallio (mjrek nro 423010057) sijaitsee jyrkkärinteisen kalliomäen lakialueella aivan Savijoen etelärannalla. Kuppeja on kuusi ja ne ovat ryhmänä paririvissä. Aivan sen välittömässä läheisyydessä on mahdollinen röykkiökalmisto. Peltokallion kuppikivi (mjrek nro 1000015336) puolestaan sijaitsee asutussa pihapiirissä Hämeentien eteläreunalla.

2.4. Nautela

Nautelan kylän etäisyys Aurajokisuusta on noin 18 kilometriä ja se sijaitsee joen läntisellä rannalla. Kuivurinmäen (mjrek nro 423010020) kuppikallion kupit sijaitsevat Nautelan kartanosta 200 metriä pohjoiseen sijaitsevan mäen itärinteessä. Kalliopaljastuman pinnalla on 16 kuppia, joista varmoja on 10. Kuivurinmäkeen liittyy myös Knaapin / Nautelan (mjrek nro 423010020) kuppikivi, joka on mitä ilmeisimmin vierinyt joenrinnettä alas. Kivi on tasapintainen ja sen pinnalla on 6 kuppia, joista 5 varmoja, ja ne sijaitsevat parijonossa. Pajamäen kuppikivi sijaitsee kalliolla Kartanon mahdollisen kalmiston yläpuolella. Siinä on kuppeja vain yksi. Pahkamäen pellon kuppikallio (mjrek nro 423010022) puolestaan sijaitsee kalliopaljastuman länsireunassa, osittain sen laella ja osittain viettävällä länsilappeella. Sieltä on löydetty 38 kuppia, joista 34 varmoja. Osa kupeista on sulautunut yhteen, niitä on hajallaan, mutta myös parijonossa kahdessa kohdassa. Nautelanmyllyn kuppikivet (mjrek nro 423010060) sijaitsevat Kukkarkosken partaalla, Nautelanmyllyn pohjoispuolella. Kalliokumpareen keskivaiheilla on nähtävissä heikkoja kuppeja itä-länsisuuntaisessa parijonossa, kalliopaljastuman pohjoispäässä, pellon reunassa on myös vaikeasti havaittavia kuppeja. Nämä Nautelankosken partaalle, kallioon hakatut kupit sijaitsevat Nautelan karttaan piirretyn alueen ulkopuolella, joten käsittelen niitä vain etäisyyksiä kalmistoihin esittelevässä luvussa.

3. Kuppikivien spatiaalinen analyysi

3.1 Kuppikivien etäisyys kalmistoista

Lehtonen on pro gradussaan mitannut tunnettujen kuppikivien etäisyyksiä lähimmästä kalmistosta. Tein omaa aineistoani käyttäen samat mittaukset tavoitteenani saada yleiskuva siitä, kuinka paljon inventointien myötä täydentynyt kuvat rautakautisista kohteista on muuttanut hänen saamiaan tuloksia. Mittauksien tulokset sekä Lehtosen mittausten tulokset on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Kuppikivien etäisyys lähimmästä kalmistosta.

Kunta	Kylä	Kohteen nimi	Etäisyys (m)	Lehtonen (m Käytetty kalmistokohde
Kaarina	Ravattula	Mattilan kuppikivi 1	140	100 Ristimäki
Kaarina	Ravattula	Mattilan kuppikivi 2	165 (100)	100 Ristimäki (Mattila 2)
Kaarina	Ravattula	Uotila	375	350 Suutela
Kaarina	Ravattula	Keeterinmäki	75	50 Suutela
Kaarina	Ravattula	Suutela	112	100 Suutela
Kaarina	Ravattula	Wiltsunkivi	130 (40)	(-) Ristimäki (Särvi Ristimäki)
Lieto	Nautela	Nautelanmylly	680	700 Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Pahkamäen pelto	465	500 Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Tammentaka, Nautelanmylly	700	700 Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Kuivurinmäki	75	50 Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Knaapi	270	250 Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Pajamäki	480	(-) Kuivurinmäki
Lieto	Raukkala	Keisvuori	25	(-) Keisvuori (Äyräs)
Lieto	Raukkala	Peltokallio	540	(-) Keisvuori (Äyräs)
Lieto	Vääntelä	Vanha-Jaakkola	405	350 Säteri 1
Lieto	Vääntelä	Uotila	215	(-) Säteri 1

Nyt tehtyjen mittausten perusteella kuppikiven etäisyys lähimmästä kalmistosta on keskimäärin 303,25 metriä. Mikäli mittaus suoritetaan Kaarinan Ravattulan Mattilan kuppikivi 1:n ja Kaarinan Ravattulan Wiltsunkiven osalta luonteeltaan epävarmoina pidettyihin tai tuhoutuneisiin kohteisiin, lyhenee keskimääräinen etäisyys kalmistosta 293,5 metriin. Lehtosen mittausten keskiarvo taas on 295,5 metriä. Keskiarvojen välillä on mittauskohteiden valinnasta riippuen vain pieni ero, vaikka kohteita, niin rautakautisia kalmistoja kuin kuppikiviäkin, on löydetty lisää sitten Lehtosen pro gradu –työssään tekemien mittausten.

Ainut merkittävä muutos välimatkassa verrattuna Lehtosen tuloksiin näyttäisi olevan Liedon Vääntelän Uotilan kuppikiven kohdalla. Vääntelästä on löydetty ”Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys” -hankkeen inventoinneissa uusi kalmistokohde Säteri 1, joka sijaitsee 135 metriä lähempänä kuppikiveä kuin Lehtosen käyttämä kohde. Merkittelemistä on myös se, että uusia kuppikiviä on löydetty hyvin läheltä kalmistoja. Ravattulasta löydetty Wiltsunkivi sijaitsee 40 metrin päässä Särvi Ristimäen tosin jo tuhoutuneesta hautaröykkiöstä, Raukkalan Keisvuorella taas etäisyys on vain 25 metriä.

Tiettyä epävarmuutta mittausten vertailtavuuteen tuo se, ettei Lehtonen ole tuloksia

esittelevässä taulukossaan nimennyt mittauksessa käyttämänsä lähintä kalmistoa. Tulosten samankaltaisuuden perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että mittauksen kohteena on useimmissa tapauksissa ollut samojen kohteiden välimatka, koska erot mittatuloksissa eivät ole yleisesti ottaen kovinkaan suuret. Lisää epävarmuutta tulosten vertailuun tuo se, että Lehtonen on luultavasti mitannut välimatkat paperikartalta. Käytin itse MapInfo -ohjelman mittatyökalua, jolla pyrin mittaamaan välimatkan aina mahdollisimman keskeltä kohdetta kuvaavaa symbolia. En siis käytännössä kuitenkaan tehnyt mittausta esimerkiksi Muinaisjäännösrekisterissä tai inventointiraporteissa ilmoitetusta eksaktista koordinaattipisteestä toiseen.

Taulukko 2. Kuppikivien ja kalmistojen etäisyyksien suhteelliset osuudet.

Etäisyys kalmistosta			Lehtonen (kaikki)		Lehtonen (otos)	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%
0-50 m	1(2)	6,25(12,5)	8 (10)	15 (19)	2	18
Yli 50-200 m	6(5)	37,5(31,25)	13 (16)	24 (30)	3	27
Yli 200-500 m	6	37,5	19	35	4	36
Yli 500-1000 m	3	18,75	7	11	2	18
Yli 1000 m	0	0	7	13	0	0
Yhteensä	16	100(100)	54	98	11	99

Lehtonen (1996: 60) on luokitellut kalmistojen etäisyydet kuppikivistä taulukon 2 mukaisesti. Käytin hänen pro gradu -työssään olevaa taulukkoa sellaisenaan, mutta laskin myös niiden kuppikivien osuudet, jotka sijaitsevat tässä työssä käsitellyissä kylissä. Tässä työssä käsiteltyjen kylien ja kuppikivien osalta on suluissa merkitty osuus, jos etäisyys mitataan luonteeltaan epävarmaan tai tuhoutuneeseen kalmistoon. Merkille pantavaa on, että mukaan valikoituneissa kylissä oli lähes sama osuus alle 50 metrin etäisyydellä kalmistosta sijaitsevia kuppikiviä kuin Lehtosen koko aineistossa eli niiden osuus ei näytä merkittävästi kasvaneen, vaikka tähän ryhmään kuuluvat kivet ovatkin ”Aurajokilaakson kätkeyty menneisyys” -inventointihankkeessa tai sen jälkeen löydettyjä. Vertailtaessa näiden lähimpänä kalmistoa sijaitsevien kuppikivien osuutta tässä työssä käsiteltyjen kylien osalta, näyttäisi siltä, että alle 50 metrin etäisyydellä kalmistosta sijaitsevien kuppikivien osuus on hieman pienempi kuin koko Aurajokilaaksossa. Toisaalta mukaan valituissa kylissä ei ollut yhtään yli kilometrin päässä lähimmästä kalmistosta sijaitsevaa kuppikiveä, kun Lehtosen työssä 13 % kaikista kuppikivistä sijoittui tähän ryhmään.

Lehtosen mittaamista kuppikivistä 59 % ja tämän työn otoksessa olleista kivistä 75 %

(68,5%) sijaitsee 50-500 metrin etäisyydellä lähimmästä kalmistosta. Lehtosen (1996: 60) mukaan tällä etäisyydellä kalmistoista sijaitsevat kuppikivet eivät sijaitse kalmistoalueella, toisin kuin alle 50 metrin etäisyydellä kalmistoista sijaitsevat kuppikivet. Ne sijaitsevat hänen mukaansa kuitenkin kalmistojen ja siten asutuksen tuntumassa. Näiden kalmistojen tuntumassa sijaitsevien kuppikivien osuus ei ole merkittävästi uusien kohteiden löytymisen myötä muuttunut.

Lehtonen (1996, 59) on jakanut kuppikivet kolmeen topografisilta suhteiltaan erilaiseen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat keskellä peltoaluetta sijaitsevat kivet, kallionpaljastumat ja pienet kumpareet. Tähän ryhmään kuuluvat tarkasteluni kohteista olevista kuppikivistä nykyisen peruskartan perusteella Ravattulan kylästä Mattilan kuppikivi 1 ja Suutelan kuppikivi, Vääntelän Uotilan kuppikivi sekä Nautelan Pahkamäen pellon kuppikivi. Toiseen ryhmään kuuluvat kuppikivet, jotka sijaitsevat keskellä peltoaluetta pienillä kalliomäillä, joiden halkaisija on korkeintaan 200 metriä. Tällaisia kuppikiviä ovat tulkintani mukaan Ravattulasta Mattilan kuppikivi 2, Uotilan kuppikallio sekä Wiltsunkivi, Raukkalan Keisvuoren kuppikallio ja Nautelan Nautelankosken molemmat kuppikivet. Kolmannessa ryhmässä ovat kuppikivet, jotka sijoittuvat suurten kallioisten metsäsaarekkeiden reunaan. Tähän ryhmään kuuluvat Ravattulan Keeterinmäen kuppikallio, Vääntelän Vanha-Jaakkolan kuppikivi, Peltokallion kuppikivi Raukkalassa. Nautelan Knaapin kuppikivi on vierinyt pois paikaltaan ja kuuluu nyt, sekundaarisessa sijainnissaan ryhmään yksi, mutta olettaisin sen alkuperäiseltä sijainniltaan kuuluneen tähän viimeiseen ryhmään yhdessä Kuivurinmäen ja Pajamäen kuppikivien kanssa. Lehtosen (1996: 59) tulkinnan mukaan valtaosa eli noin 75 % kuppikivistä kuuluu kahteen ensimmäiseen ryhmään. Omassa aineistossani 68,75 % kuppikivistä tai kallioista voi tulkita kuuluvan näihin kahteen ryhmään.

Tarkastellessani kuppikivien nykyisen lähiympäristön topografialuokan ja kalmiston etäisyyden suhdetta, tulokset olivat varsin tasaisia. Pellolla nykyään sijaitsevien kuppikivien keskimääräinen etäisyys lähimmästä kalmistosta oli lyhin, 240,4 metriä. Pienellä kallioisella mäellä sijaitsevien kuppikivien keskimääräinen etäisyys kalmistosta oli 330,8 metriä ja suurten kallioisten metsäsaarekkeiden reunassa sijaitsevien kuppikivien keskimääräinen etäisyys taas oli 307,5 metriä. Tosin tuloksiin vaikuttaa taas se, mikä kalmistoista todetaan lähimmäksi luonteeltaan varmaksi kalmistokohteeksi ja toisaalta se, kuinka kohteiden topografisen luonteen tulkinta on tehty.

Tämän pienellä otoksella tehdyn laskelman mukaan vaikuttaisi kuitenkin siltä, että pellolla sijaitsevien kuppikivien etäisyys kalmistoon on itse asiassa keskimäärin kaikkein lyhin. Mitään sellaista tulkintaa, että pellolla sijainneet kuppikivet olisivat liittyneet käyttötarkoitukseltaan jotenkin viljelyyn, kalmistoihin liittyvän käytön sijaan, ei voi ainakaan tämän perusteella tehdä. Pienillä kallioisilla mäillä sijaitsevat kuppikivet sijaitsevat keskimäärin kauempana kalmistosta kuin toisten ryhmien kivet. Isojen metsäsaarekkeiden reunoilla sijaitsevien kuppikivien etäisyys kalmistoista sijoittui näiden kahden ryhmän väliin. Mikäli tämänkin aineiston kaksi ensimmäistä, luonteeltaan toisiaan muistuttavaa ryhmää yhdistettäisiin, ero keskimääräisten etäisyyksien välillä näiden kahden ja kolmannen ryhmän välillä olisi vain 22,9 metriä.

Luotettavampi tulkinta vaatisi suuremman aineiston ja tarkempaa tietoa kohteiden alkuperäisestä topografisesta sijainnista, kun tämä laskelma perustui kokonaisuudessaan topografiseen sijaintiin nykyisellä peruskartalla ja vaikutelmaan siitä, ettei muutosta topografisen sijainnin suhteen ole kovinkaan monen kohteen kohdalla sitten niiden tekoajankohdan tapahtunut. Luotettavamman vertailun tekemiseksi tarvittaisiin myös isompi otos kyliä sekä Lehtosen jaottelun kriittistä tarkastelua suhteessa aineistoon. Vaikka tarkastelun kohteena olevat kylät sijaitsevatkin tasaisesti koko tutkimusalueella, voi sattuma vaikuttaa näin pienessä otoksessa runsaasti tuloksiin.

3.2 Kuppikivet suhteessa historiallisiin karttoihin

Jokaisessa neljästä kylästä joki on historiallisten karttojen perusteella ollut merkittävä maisemaelementti. Ravattula, Vääntelä ja Nautela sijoittuvat Aurajoen ääreen, Raukkala taas Savijoen varrelle. Kylistä kaksi, Vääntelä ja Nautela, sijaitsevat lisäksi kosken lähetyvillä. Kartoitussajankohtana asutus näyttää kussakin kylässä sijoittuvan hieman suhteellisen tiiviinä ryppäänä etäämmälle joesta, suurin piirtein kylän korkeimmalle paikalle.

Lehtonen (1996: 82) tulkitsee kylien vanhimpien peltojen sijainneen kylämäkien ja kalmistojen tuntumassa ja rautakautisten viljelysten sijainneen asuinpaikkojen yläpuolella kevytmaalajisilla viljelysmailla, kun taas myöhemmät viljelykset sijaitsivat raskaammilla savimailla asutuksen alapuolella. Myös Lehtisen (2005: 79) mukaan kylä on ollut maaseudun kulttuurimaiseman perusyksikkö, joita on luokiteltu niiden sijainnin ja rakenteen perusteella ja jotka lännessä ovat usein sijoittuneen

moreeni- tai hiekkasärkille peltojen sijaitessa savimaalla.

3.2.1 Ravattula

Ravattulasta löydetty rautakautiset muinaisjäännökset sijaitsevat historiallisen kartan (Liite 2a) perusteella kaikki Uotilan kuppikalliota lukuun ottamatta kylämäen ulkopuolella. Ristimäen kalmistot sijaitsevat kylämäestä lounaaseen, Keeterinmäen rökkiö ja kuppikivet taas siitä koilliseen. Lisäksi alueelta tunnetaan lukuisia rökkiöitä Vanhan Ravattulantien tuntumasta. Lehtonen (1996: 71) arvelee asutuksen sijainneen hajallaan ja toteaa tähän viittaavan myös sen, että alueelta on tehty yksittäisiä asuinpaikkalöytöjä.

Vertailtaessa vanhaa karttaa nykyiseen peruskarttaan vaikuttaa siltä, että nykyinen peltoalue on pääpiirteissään ollut olemassa jo kartoituksentekohetkellä. Ainoastaan niittyalueet esimerkiksi Ristimäen ympäristössä on raivattu sittemmin pelloiksi. Kuppikivet vaikuttavat siis sijaitsevan historiallisen kartan perusteella topografialtaan samantyyppisillä paikoilla kuin nykyäänkin.

3.2.2 Vääntelä

Vääntelän historiallista karttaa (Liite 2b) tutkiessa huomio kiinnittyy aivan Aurajoen rannan tuntumassa, peltojen keskellä sijaitsevaan neliönmuotoiseen alueeseen, josta onkin vuoden 2001 inventoinnissa löytynyt keramiikkaa, kuonaa ja palanutta luuta (Degerholm & Ruohonen 2001: 47-48). Sen läheisyydessä näkyy historiallisella kartalla ympyrä, joka paljastui kartan asemoinnin ja muinaisjäännösten karttatasolle tuomisen jälkeen kuppikallioksi. Tämän ja joen väliseltä alueelta on lisäksi löydetty runsaasti historiallisen ajan irtolöytöjä (Degerholm & Ruohonen 2001: 50). Myös kuppikivistä ja tyhjästä tontista länteen on tehty historiallisen ajan asutukseen viittaavia löytöjä, kuten keramiikkaa, palanutta lasia ja liitupiipun varsia (Degerholm & Ruohonen 2001: 90). Lisäksi aivan kartan oikeassa reunassa, aivan jokirannassa on vanhan kartan mukaan sijainnut torppa. Nykyisin kaikki nämä kohteet sijaitsevat laajalla peltoalueella eivätkä Uotilan kuppikiveä lukuun ottamatta erotu kartalta mitenkään. Vääntelän rautakautisten ja historiallisen ajan asutusjäänteiden sijoittuminen vaikuttaa siis hieman erikoiselta. Kukaties lähellä jokea olleet asuinpaikat onkin todettu epäkäytännöllisiksi ja siksi sittemmin ennen kartoitusajankohtaa hylätty. Myös Lehtonen (2009: 191-192) on

tulkinnut Vääntelän talojen sijainneen mahdollisesti lähellä Aurajokea, mutta toteaa toisaalta selvän asutusjatkuvuuden olevan nähtävissä myös samoilla mäenrinteillä myöhemmän asutuksen kanssa. Hänen mukaansa joen rannassa olleen tontin alue erottuu ympäröivästä pellostä myös väritykseltään eli paikalla lienee ollut jonkinlaista aiempaa maankäyttöä, joka nykyisin näkyy tummana kulttuurimaa-alueena.

Vääntelässä vaikuttaa tosin olleen kartoitusajankohtaa edeltävää asutusta myös etäämmällä rannasta, muun muassa historialliseksi asuinpaikaksi tulkittu kohde Säteri 3, jota ympäröiviltä peltoalueilta on löydetty savitiivistettä, palanutta savea ja apteekkilasia (Degerholm & Ruohonen 2001: 96) Kohde erottuu jo historiallisella kartalla metsäisenä saarekkeena. Myös historiallisella kartalla näkyvällä kylämäellä on ollut rautakautinen asuinpaikka (Säteri 5) ja kalmisto (Säteri 1), joten voidaan tulkita, että asutus on jatkunut siellä samalla paikalla jo pidemmän aikaa.

Kuppikivistä toinen sijaitsee siis keskellä peltoa lähellä jokea. Toinen, Vanha-Jaakkolan kuppikivi, puolestaan löydettiin vuoden 2001 inventoinnissa ja se sijaitsee kylämäestä länteen. Kuppikivistä edellinen, Uotilan kuppikivi on historiallisella kartalla topografialtaan samantyyppisessä paikassa kuin nykykartallakin. Vanha-Jaakkolan kuppikivi puolestaan näyttäisi historiallisessa kartassa sijaitsevan keskellä peltoa, kun taas nykykartalla se näyttäisi sijaitsevan laajemman metsäisen ja kallioisen saarekkeen reunalla.

3.2.3 Raukkala

Raukkalasta ei tunnettu ennen ”Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys” -hankkeen inventointeja kiinteästä asutuksesta kertovia merkkejä (Lehtonen 2009: 195). Niinpä inventoinnin myötä löydettyt Äyräksen asuinpaikka tai kalmisto, Keisvuoren kuppikallio ja röykkiö sekä Kyläkallion asuinpaikkalöydöt olivat kaikki ennalta tuntemattomia kohteita. Peltokallion kuppikivi on mitä ilmeisimmin löydetty vasta näiden inventointien jälkeen ja se sijaitseekin varsin kaukana kylämäestä, mutta kuitenkin kylään kuuluvien peltojen alueella.

Raukkalan kylän peltoalue näyttää laajentuneen entiselle niitylle historiallisen kartan (Liite 2c) vasemmassa reunassa, Äyräksen asuinpaikan tai kalmiston pohjoispuolella. Kuppikivistä Keisvuoren kuppikallio näyttää historiallisen kartan perusteella sijainneen

topografialtaan nykyisen kaltaisella paikalla pienen kalliomäen laella. Peltokallion kuppikivi taas näyttää vanhalla kartalla sijaitsevan pellolla, tosin aivan peltokuvion reunassa, peruskartalla taas se kuuluu pihapiiriin, joka yhdistyy tien toisella puolella laajempaan metsäiseen alueeseen. Vanhalla kartalla kuppikivien läheisyydessä näkyy erikoinen peltokuvio, kun peltoalueelle näyttäisi työntyvän jonkinlainen pieni saareke. Tällainen pellon rajautumisessa oleva piikki voi Lehtisen (2005: 81) mukaan olla merkki kartoitusta vanhemmasta asutuksesta. Saattaa olla, että kuppikivi on jo kartoitusaikana sijainnut itse saarekkeella, mutta kartan asemoinnissa on pientä epätarkkuutta.

3.2.4 Nautela

Nautelan kylämäki sijaitsee Nautelankoskesta hieman alajuoksulle päin, Aurajokeen laskevan peltoalueen yläpuolisella rinteellä. Asutus näyttää Nautelassa sijainneen rautakaudella sekä itse kylämäellä että sen välittömässä ympäristössä (Lehtonen 1996: 81). Nautelasta tunnettiin siis jo ennen vuoden 2002 inventointia monia eri-ikäisiä muinaisjäännöskohteita, mutta inventoinnissa löydettiin silti ennalta tuntematon Pajamäen kuppikivi.

Nautelan kylän alueen pellot näyttävät olleen jo kartoitusajankohtana nykyisen laajuisia, kuten Nautelan historiallista karttaa (Liite 2d) ja peruskarttaa vertaamalla voi todeta. Kuppikivistä Nautelankosken kuppikivet sijaitsevat kylän kartoitettujen tilusten pohjoispuolella. Myöskään Pahkamäen pellon kuppikiveä ympäröivää aluetta ei ole merkitty karttaan, joten sen ympäristön tulkinta on kartan perusteella mahdotonta. Muut kuppikivet sen sijaan näyttävät sijaitsevan historiallisella kartalla topografiselta sijainniltaan nykyistä vastaavilla paikoilla, joskaan Knaapin kuppikiven sijaintia ei voi tarkasti tietää, koska sen nykyinen sijainti on sekundaarinen.

4. Kuppikivien käyttötarkoituksen pohdintaa

Ella Kivikosken (1966: 81-82) mukaan kuppikivien on katsottu liittyneen palvontaan ja Suomen uhrikiviä on pidetty ennen kaikkea vainajakulttiin liittyvinä. Hän esittää ajatuksen, että jokainen kivessä oleva kuppi olisi tarkoitettu jollekulle suvun kuolleista, mutta Lehtinen ja Kirkinen (1998: 78) kyseenalaistavat tämän käsityksen karttojen

perusteella käyttäen esimerkkinään pellon laidalle lähes vierekkäin hakattuja kuppikiviä, jotka ovat 19- ja 3- kuppisia. Kivikoski (1966: 81-82) esittää kuppikiviä käytetyn myös hedelmällisyyskulttiin, jonka tarkoituksena saattoi olla vuodentulon edistäminen ja onnen hankkiminen. Tässä tarkoituksessa tuotiin hänen mukaansa kuppikiville uhrilahjoja, jotka liittyivät vuodentulon ensimmäisiin saaliisiin, kuten lehmän poikimisen jälkeiseen maitoon, kylvö- ja uutisjyviin sekä teurastusjätteisiin ja villoihin. Myös Anttonen (2005: 99) toteaa kasvukauden eri vaiheisiin liittyneiden uskomusten, myyttisten kertomusten ja rituaalien olleen näkyvä osa tietotaitoa, jolla viljelijä on tehnyt työtään. Rituaalisin toimin on säädelty maataloustuotteen matkaa pellolta ruokapöytään, koska pelto, sen kasvuvoima ja viljelty lajike jäsenyivät kansanomaisessa ajattelussa ja käyttäytymisessä osaksi laajempaa sosiaalista suhde- ja merkitysjärjestelmää. Kuppikivien kolmantena käyttötarkoituksena Kivikoski (1966: 81-82) viittaa niiden käyttöön erilaisissa parannustarkoituksissa. Myös Poutiainen ja Siljander (2009: 102) viittaavat yleisen oletuksen olevan se, että kuppikiviä on käytetty uhripaikkoina ja niihin on arveltu laitetun monenlaisia uhriantimia. He viittaavat Kivikosken lailla myös parannuskäyttöön ja toteavat historialliselta ajalta olevan tiedossa, että kuppikivien kuppeihin kertyneellä sadevedellä on uskottu olevan parantavia vaikutuksia.

Andres Tvaaurin (1995: 71) mukaan kuppien liittyminen esivanhempienpalvontaan tai niiden käyttö kuolleiden sielunkuoppina tai muussa vastaavassa tarkoituksessa on epätodennäköistä. Hänen mukaansa kuppikivet eivät esiinny kalmistojen yhteydessä juuri muualla kuin Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla. Lisäksi osa kupeista on tehty hyvin kaltevilla tai jopa pystysuorille pinnoille, mikä ei myöskään tue ajatusta niiden käytöstä uhrien jättämiseen. Toisaalta, kuten jo edellä toin esiin, Lehtosen aineistonaan käyttämistä kuppikivistä 15 % ja oman otokseni kuppikivistä 13,3 % sijaitsee alle 50 metrin päässä lähimmästä kalmistosta. Vaikuttaa siltä, että ainakin osalla kuppikivistä alkuperäinen käyttötarkoitus on liittynyt jollain lailla sen lähistöllä sijaitsevaan kalmistoon. Topografialtaan toisistaan eroavissa ympäristöissä sijaitsevien kuppikivien etäisyys kalmistosta ei kuitenkaan edellä esitettyjen laskelmien perusteella eronnut kovin paljoa toisistaan, joten ainakaan sitä kautta johtopäätösten vetäminen niiden käyttötarkoituksesta on vaikeaa.

Kuppikivien luonteesta on esitetty myös niin sanottu rajakivihypoteesi, jota omassa tutkimuksessaan testanneet Lehtinen ja Kirkinen (1998: 78) toteavat kuppikivien tähän

käyttötarkoitukseen viittaavan kivien sijainnin peltojen reunoilla. He toteavat, että kivillä on saattanut olla jonkinlainen oman reviirin, esimerkiksi pihapiirin tai pellon rajan merkitsemisen funktio. Lehtonen (1996: 56, 87-91) on tarkastellut rautakautisten kalmistojen ja kuppikivien sijaintia suhteessa historiallisen ajan kylänrajoihin. Hän toteaa, että kalmistot näyttävät ainakin jossain määrin sijaitsevan vanhojen kylänrajojen tuntumassa. Hän toteaa myös, etteivät kuppikivet näyttäisi sijaitsevan kylän- tai jakokuntarajojen tuntumassa, vaan ne sijoittuvat tasaisesti koko kylän alueelle. Hän ehdottaa lopuksi, että mikäli kuppikivillä jonkinlainen rajakivifunktio on ollut, ne ovat voineet liittyä yksittäisten talojen ja niiden lähialueiden rajojen merkitsemiseen. Tältä osin Lehtisen ja Kirkisen sekä Lehtosen tulkinnat kuppikivien luonteesta ovat hyvin lähellä toisiaan.

Tämän tutkimuksen aineistossa on muutamia kuppikiviä, jotka voisivat sijaintinsa suhteen tukea rajakivihypoteesia. Myös Lehtonen (2008: 58) toteaa, että kuppikivet näyttäisivät Aurajokilaaksossa usein sijaitsevan vanhojen peltojen, kaskimaiden, niittyjen ja laiturien reunamilla. Hän tulkitsee tämän perusteella kuppikivien voivan liittyä myös maanomistukseen tai nautinta-alueiden merkitsemiseen. Tämän työn aineiston perusteella Ravattulan kuppikivistä Keeterinmäen ja Suutelan kuppikivet sijaitsevat aivan peltoalueen reunassa, lähellä kylän itäistä rajaa. Raukkalan Peltokallion kuppikivi sijaitsee aivan kylän ja sen peltoalueen reunalla ja sen läheisyydessä on myös mahdollisesti autioitunut tontti. Se saattaa siis olla merkitsemässä kylän rajaa tai liittyä jollain lailla tällä mahdollisella tontilla joskus sijainneeseen asutukseen. Nautelassa Pahkamäen pellon ja Nautelanmyllyn kuppikivet sijaitsevat itse asiassa kartoitetun alueen ulkopuolella, joten ne saattaisivat merkitä kylän rajaa, vaikka itse peltoalue rajautuukin tiiviisti kylämäen tuntumaan. Lehtosen (1996: 59 ja 2008: 58) mielestä merkillepantavaa on myös se, että Ravattulassa kuppikivet sijoittuvat röykkiöiden tapaan Vanhan Ravattulantien varteen. Hän tulkitsee tämän viittaavan siihen, että tie saattaisi periytyä jo rautakaudelta.

Kuppikivien käyttötarkoituksesta ei tiedetä täydellä varmuudella juuri mitään. Tämä avaakin mahdollisuuden arvuutella ja mielikuvitella kivien käyttötarkoituksen ympärillä. Tätä työtä viimeistellessä saatiin Yle:n uutisesta lukea jälleen yksi mahdollinen tulkinta, jonka mukaan kuppikivet olisivat karttoja. Arkeologi Eeva-Liisa Schulz suhtautuu hieman varoen tähän karttatulkintaan ja toteaa puolestaan Ylen tekemässä edellä mainittua uutista kommentoivassa ja syventävässä artikkelissa

ykskantaan, että ”Jollakin tavalla ne ovat liittyneet muinaisten ihmisten tavalliseen elämään, jossa ovat luonnollisena osana olleet myös kuppikivet.”. Itse olisin taipuvainen ajattelemaan samalla tavalla. Kuppikivien käyttötarkoitus on voinut olla arkisempi kuin osaamme kuvitellakaan.

5. Lopuksi

Vertailtaessa neljän kylän otoksen osalta kuppikivien ja kalmistojen etäisyyttä toisistaan Lehtosen pro gradu -työssään tekemiin mittauksiin voidaan huomata kuppikiven keskimääräisen etäisyyden lähimmästä kalmistosta kasvaneen noin 10 metrillä inventoinneissa löytyneiden uusien kohteiden myötä. Kuppikivien ja kalmistojen etäisyyksien suhteellisissa osuuksissa ei ollut merkittäviä eroja lukuun ottamatta yli kilometrin päässä kalmistosta sijaitsevia kuppikiviä, joita ei otoksessani ollut yhtäkään.

Kuppikivien ympäristön vertailun perusteella vaikuttaa siltä, että valtaosa kuppikivistä on säilyttänyt topografisen sijaintinsa. Niiden kartoitushetkeä aiempaa sijaintia suhteessa muuhun ympäristöön on hankala karttojen avulla kovin varmasti tulkita, mutta vaikuttaa siltä, että kuppikivet sijaitsevat nykykartalla suurin piirtein samanlaisessa maastossa kuin historiallisten karttojen tekoajankohtana. Kohteiden luonteen tulkinta vaikuttaa tässä runsaasti lopputulokseen – kuinka esimerkiksi tulkita aivan veden ääressä olevat kohteet, jotka toiselta laidaltaan rajautuvat peltoon ja toiselta laidaltaan vesistöön? Topografisen sijainnin ja lähimmän kalmiston etäisyyden välillä ei ollut suuria eroja eri ryhmien välillä varsinkaan, jos luonteeltaan hyvin samanlaisten kahden ryhmän tulokset yhdistetään.

Kuppikivien käyttötarkoituksesta on vaikea sanoa varsinkaan näin pienen aineiston perusteella mitään vakuuttavaa. Aineistosta löytyy muutamia aivan kalmiston vieressä sijaitsevia kuppikiviä, valtaosa niistä sijaitsee pelloilla tai aivan niiden välittömässä läheisyydessä, mutta toisaalta aineistossa on myös rajakivihypoteesia tukevia kohteita.

Tutkimusta tulisi jatkaa ottamalla tarkastelun kohteeksi useampia kyliä. Lisäksi on mielestäni tarpeen miettiä, sopivatko Lehtosen ajatukset esimerkiksi kuppikivien topografisesta sijainnista nykyiseen, aiempaa suurempaan aineistoon. Itselläni oli hankaluuksia esimerkiksi muutamien, aivan veden ääressä sijaitsevien kuppikivien luokittelussa. Karttojen asemointia ei saa koskaan täysin vastaavaksi nykykartan kanssa

muun muassa kartoituksessa olevista epätarkkuuksista johtuen. Myös muutamien kohteiden koordinaateissa vaikutti olevan pientä heittoa mittausteknisistä syistä johtuen. Omat valintani esimerkiksi mittauksia kartoilta tehdessä vaikuttivat työn tuloksiin esimerkiksi tilanteissa, joissa kuppikiven lähistöltä tunnetaan varman kalmistokohteen ohella esimerkiksi irtolöytöihin perustuvia oletuksia mahdollisen kalmiston olemassaolosta. Myös kohteiden tarkasteleminen itse paikan päällä voisi auttaa niiden sijainnin ja sen merkitysten tulkinnassa, kun taas tämä työ perustuu puhtaasti karttoja apuna käyttäen tehtyihin tulkintoihin.

Lähteet ja kirjallisuus

Lyhenteet:

KA Kansallisarkisto, Helsinki

MHA Maanmittaushallituksen arkisto, Uudistuskartat ja –asiakirjat

TYA Turun yliopiston arkeologian oppiaineen arkisto, Turku

Julkaisemattomat lähteet

Julin, Riikka (2012). Aurajokilaakson kuppikivet. Proseminarityö. Turun yliopisto, arkeologian oppiaine. TYA.

Lehtonen, Kaisa (1996). Aurajokilaakson rautakautisen asutuksen rakenne ja suhde historialliseen aikaan. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, suomalaisen ja vertailevan arkeologian oppiaine. TYA.

Tvauri, Andres (1995). Viron ja Suomen kuppikivet. Pro gradu. Helsingin yliopisto, arkeologian laitos.

Arkistolähteet

Degerholm, Lea & Ruohonen, Juha (2001). Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys. Arkeologinen inventointihanke v. 1998-2002. Liedon osa-alueinventointi 2001. Liedon Vanhalinna –säätio, Turun yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos.

MV/AOA. Käytetty kopio: TYA

Brusila, Heljä (2010). Arkeologisen kohteen tarkastus. Liedon Peltokallio.

Lehtonen, Kaisa (1998). Kaarinan muinaisjäännösinventointi 1998. Turun yliopisto Diar. 577 7.5.1999 Arkeologia, topografinen arkisto.

Lehtonen, Kaisa (2000). Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys. Arkeologinen inventointihanke v. 1998-2002. Liedon osa-alueinventointi 2000. Liedon Vanhalinna – säätio, Turun yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos. MV/AOA. Käytetty kopio: TYA

Lompolo, Virva (2002). Aurajokilaakson maahan kätetty menneisyys. Arkeologinen inventointihanke v. 1998-2002. Liedon osa-alueinventointi 2002. Liedon Vanhalinna – säätiö, Turun yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos. MV/AOA.

Käytetty kopio: TYA

Ruohonen Juha (2011). Kaarina Ravattula Wiltsunkivi. Kuppikiven tarkastus 2011. Turun yliopisto.

Historialliset kartat

Geometrish Affritningh öfver Harfvela Lundo Socken... 1687. KA/MHA.

Mört, Olof 1689: Geometrisch Afritningh Öfwer Rauckala By Hwarest Häradhöfdinges uthi Pijckie och Haliko Härande...KA/MHA.

Ståhlström, Jacob 1759: Geometrisk Charta öfver Ravattula Bys Åkrar Och Ägor bekägne uti Åbo Läns Pikje Härad och St. Carins...KA/MHA.

Stölhström, Jacob 1778: Geometrisk Charta öfver Första Delen af Wändelä Bys Ägor Uti Lundo Sockn Masku Härad Och Åbo Län... KA/MHA.

Internetlähteet

Muinaisjäännösrekisteri, Museovirasto

[http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx] (Käytetty 11/2011-11/2013)

PaITuli -paikkatietopalvelu

[<http://www.csc.fi/tutkimus/alat/geotieteet/paikkatieto/paituli>] (Käytetty 2/2012-4/2012)

Perttola, Wesa: MapInfon perusteet arkeologeille

[http://www.helsinki.fi/~wperttol/MI_ohjeet/] (käytetty 2/2012-4/2012)

Muinaisharrastajan kohuvaite: kuppikivet ovat karttoja ja hämäläiset tulivat Laatokalta

[http://yle.fi/uutiset/muinaisharrastajan_kohuvaite_kuppikivet_ovat_karttoja_ja_hamala

iset_tulivat_laatokalta/6910669] (käytetty 11/2013)

Esihistoriallisista kuppikivistä ei tiedetä juuri mitään, myöntää arkeologi [http://yle.fi/uutiset/esihistoriallisista_kuppikivista_ei_tiedeta_juuri_mitaan_myontaa_arkeologi/6939516] (käytetty 11/2013)

Kirjallisuus

Anttonen, Veikko (2005). Myyttinen pelto. Sepänmaa, Yrjö & Heikkilä-Palo, Liisa (toim.). *Pellossa perihopiat*. Maahenki, Helsinki. 99-110.

Huurre, Matti (2003). Viljanviljelyn varhaisvaiheet. Rasila, Viljo & Jutikkala, Eino & Mäkelä-Alitalo, Anneli (toim.). *Suomen maatalouden historia osa 1 – Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. SKS, Jyväskylä. 19-38.

Kivikoski, Ella (1966). Suomen kiinteät muinaisjäännökset. SKS, Helsinki.

Lehtinen, Leena & Kirkinen, Tuija (1998). Kerimäki-Savonlinnan kuppikivien ajoitus karttojen perusteella. Vuorinen, Juha-Matti (toim.). *Maiseman arkeologiaa*. Suomen arkeologinen seura, Turku. 54-81.

Lehtinen Leena (2005). Karttojen kertomaa – Vanhojen karttojen kautta maiseman historiaan. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Porvoo.

Lehtonen, Kaisa (2008). Esihistorian jäljet Kaarinassa. Kaarina-seura.

Lehtonen, Kaisa (2009). Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys – Arkeologinen inventointihanke vuosina 1998-2002. Korkeakoski-Väisänen, Kristiina & Pukkila, Jouko & Lehtonen, Hannele (toim.). *Muinaisjäännös ja maisemakohde. Kaksitoista näkökulmaa arkeologisiin ja kasvitieteellisiin tutkimuksiin Liedon Vanhalinnassa ja sen ympäristössä*. Turun yliopistosäätiö. 176-185.

Mikkonen, Heli & Kumpula, Timo (2006): *Opas MapInfo –ohjelman perusteisiin – Geoinformatiikan ja kartografian perusteet kurssi*. Joensuun Yliopisto – Maantieteen oppiaineryhmä. Monisteita No 14. Joensuu.

Mökkönen, Teemu (2006). Historiallinen paikkatieto. Digitaalisen paikkatiedon tuottaminen historiallisista kartoista. Suomen ympäristö 34/2006. Helsinki.

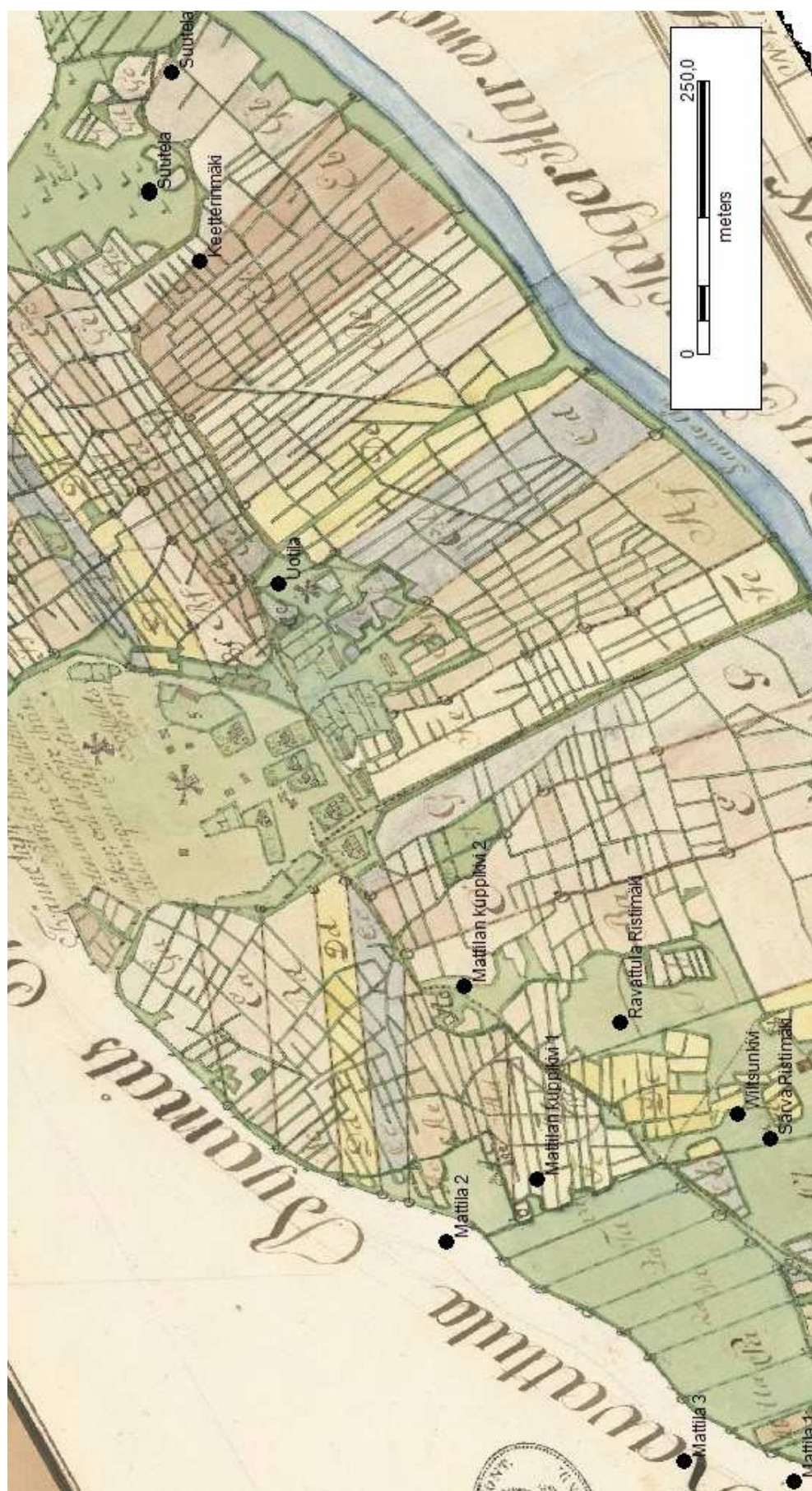
Poutiainen, Hannu & Siljander, Eero (2009). Kuppikivet ja muinaiset uskomukset. Poutiainen, Hannu (toim.). *Hirviveeneestä hullukaaliin. Muinaisuskomukset arkeologisen aineiston tulkinnassa*. Päijät-Hämeen tutkimusseura ry, Hämeenlinna. 82-102.

Liite 1. Kuppikivien tiedot

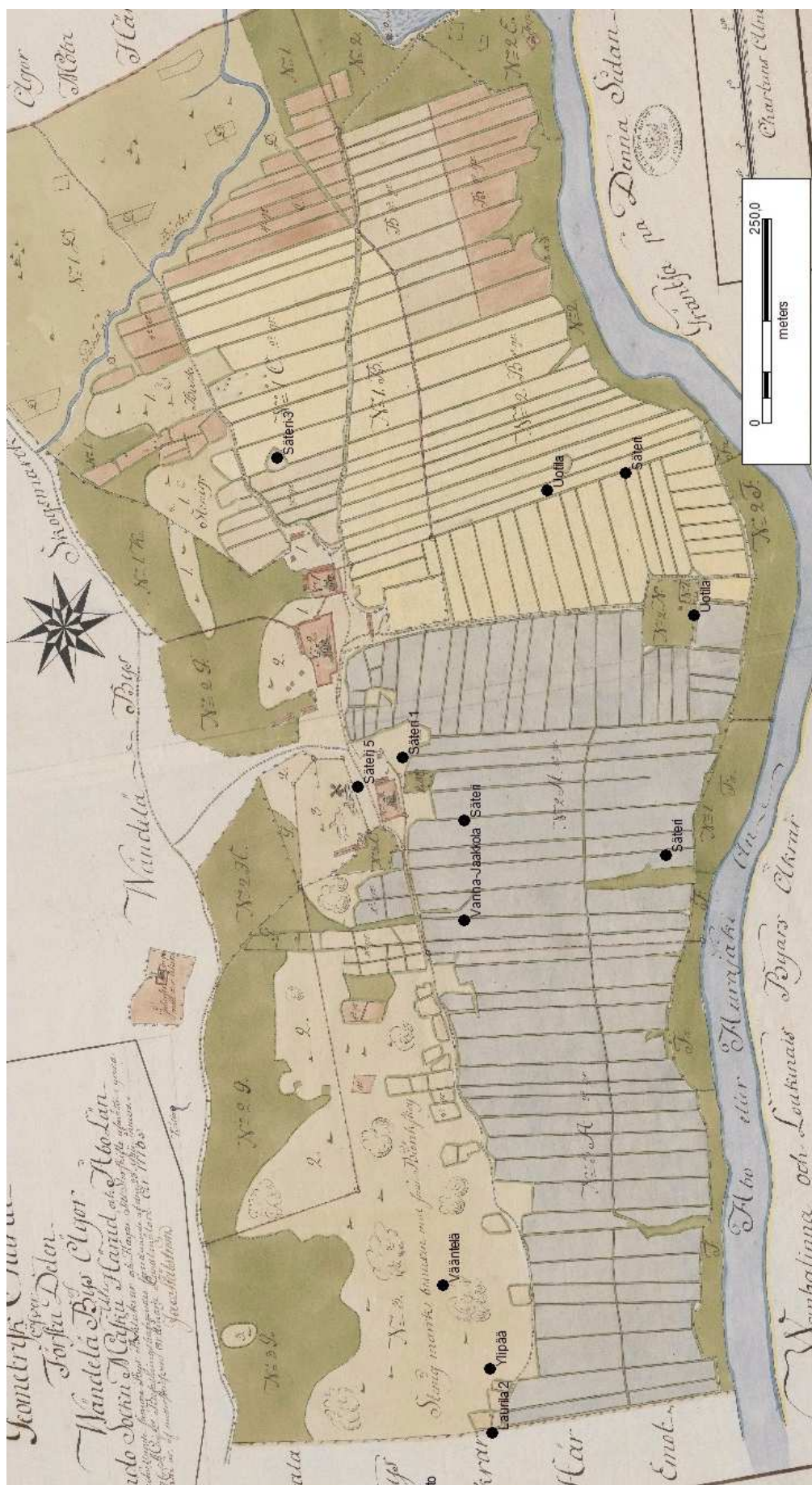
Kunta	Kylä	Kohteen nimi	Mjrek nro	Muu lähde	N	E	Z	Etäisyys (m)	Lehtonen (m)	Käytetty kalmistokohde
Kaarina	Ravattula	Mattilan kuppikivi 1	202010027	Lehtonen 1998 (kohde 28)	6712940	243929	20	140	100	Ristimäki
Kaarina	Ravattula	Mattilan kuppikivi 2	202010028	Lehtonen 1998 (kohde 29)	6713004	244106	25	165 (100)	100	Ristimäki (Mattila 2)
Kaarina	Ravattula	Uotila	202010032	Lehtonen 1998 (kohde 33)	6713171	244473	25	375	350	Suutela
Kaarina	Ravattula	Keeterinmäki	202010033	Lehtonen 1998 (kohde 34)	6713241	244767	20	75	50	Suutela
Kaarina	Ravattula	Suutela	202010033	Lehtonen 1998 (kohde 35)	6713266	244940	20-25	112	100	Suutela
Kaarina	Ravattula	Wiltsunkivi	1000020321	Ruuhonen 2011	6712760	243990	25-27	130 (40)	(-) Ristimäki (Sävä Ristimäki)	
Lieto	Nautela	Nautelanmylly	423010060	Lompolo 2002 (kohde 87)	6722419	250883	35	680	700	Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Pahkamaen pelto	423010022	Lompolo 2002 (kohde 88)	6722134	250442	35	465	500	Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Tammentaka, Nautelanmylly	423010060	Lompolo 2002 (kohde 90)	6722446	250872	35	700	700	Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Kuivurinmäki	423010020	Lompolo 2002 (kohde 92)	6721686	250733	35	75	50	Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Knaapi	423010020	Lompolo 2002 (kohde 93)	6721703	250985	20	270	250	Kuivurinmäki
Lieto	Nautela	Pajamäki			6721504	250304	45	480	(-) Kuivurinmäki	
Lieto	Raukkala	Keisvuori	423010057	Lehtonen 2000 (kohde 38)	6716939	252920	35	25	(-) Keisvuori (Äyräs)	
Lieto	Raukkala	Peltokallio	1000015336	Brusila 2010	6717450	252739	30	540	(-) Keisvuori (Äyräs)	
Lieto	Vääntelä	Vanha-Jaakkola	1000011422	Degerholm & Ruuhonen 2001 (kohde 61)	6715261	247070	25	405	350	Säteri 1
Lieto	Vääntelä	Uotila	423010058	Degerholm & Ruuhonen 2001 (kohde 66)	6715163	247595	20	215	(-) Säteri 1	

Liite 2. Historialliset kartat

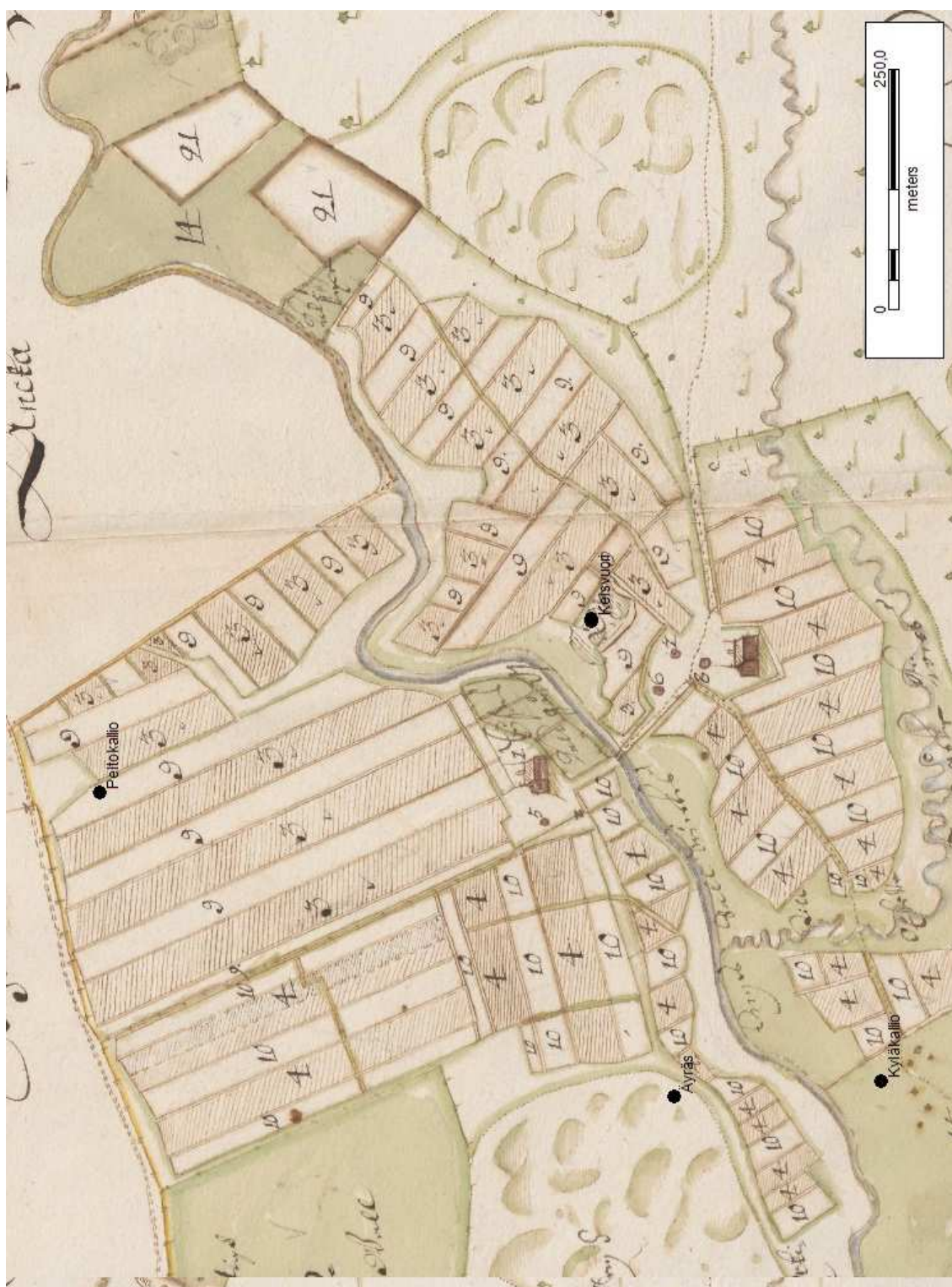
2a. Ravattula

2b. Vääntelä

2c. Raukkala

2d. Nautela

